

Барановська О. В.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ

(за результатами аналізу підручників української мови та читання третього класу)

Протягом навчання в початковій школі учні мають розпочати засвоєння основних змістових ліній, оволодівати ключовими компетентностями, що закономірно є одним із завдань сучасного підручника. Одним з можливих шляхів реалізації такої стратегії навчання є зміна статусу шкільного підручника, який має стати путівником для учнів у світ спілкування та взаємодії [1]. Важливість розвитку індивідуальності як основи для гармонійного розвитку людини як особистості-творця підкреслюється в останніх дослідженнях науковців, усіх чинних документах про освіту. У Державному стандарті початкової освіти (2019) зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [2].

Саме у другому циклі навчання в учнів значно зростають можливості здійснювати логічні операції з текстом та іншими джерелами інформації, активно формується ціннісно-емоційна сфера, розвиваються творчі вміння. В цей період відбувається початок бального оцінювання успіхів учнів, які починають аналізувати свої успіхи та невдачі [3; 4].

Підручник для початкової школи неодноразово змінювався під впливом освітніх реформ.

На етапі сучасних перетворень відбулися значні зміни. Проведений моніторинг НУШ (перший етап, 2012-2020 р.) окреслив результати та рекомендації, з яких ми озвучуємо наступні: з результатів анкетування вчителів початкових класів. Найбільш поширеними формами організації роботи учнів початкових класів є колективна: 84, 2% та індивідуальна – 68,7%, робота в парах – 38, 2%, у складі великих груп – 11,3%. Вчителі в класах з високою наповнюваністю частіше використовують індивідуальну роботу; результати дослідження сформованості наскрізних умінь груп учнів початкової школи показали, що найменш розвиненими є ініціативність, критичне та системне мислення, обґрунтування власної позиції.

Реалізація завдань Нової української школи потягнула за собою кардинальну зміну підходів до *якості запитань та завдань підручника*. Вимоги стандарту початкової освіти для 3-4 класів містять уміння та навички роботи з текстом, що є складовими інтелектуальної, інформаційної та комунікативної компетентностей, такі, як: *сприйняття, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання*

інформації в текстах різних видів, медіатекстах та використання її для збагачення свого досвіду (вміння аналізу, порівняння, узагальнення, систематизації, доведення, прогнозування, аргументування, перетворення інформації, оцінювання, інтерпретація тексту, творчі зміни тексту, імпровізація).

Окремо виділяється *уміння взаємодіяти з іншими особами письмово та в режимі реального часу*: взаємодіяти онлайн (що є надзвичайно актуальним для реалій дистанційного та змішаного навчання); співпрацювати з однокласниками, розподіляти ролі, взаємодіяти з іншими особами через мистецтво (участь у колективних творчих проектах, дії/ролі у творчому процесі), співпрацювати в команді для створення інформаційного продукту.

Акцентується також на *формуванні емоційного інтелекту*: опис власних емоцій та емоцій співрозмовника від прослуханого/побаченого; формування мовленнєвого етикету; етичних принципів спілкування; навичок конструктивного спілкування, регулювання власного емоційного стану, у тому числі засобами мистецтва.

Виходячи з цих та інших вимог було створено нові підручники, в яких було закладено у методичному апараті формування *наскрізних освітніх ліній*. Проведений нами аналіз підручників для третього класу та результати теоретичного аналізу літератури показав, що з представленого переліку наскрізних умінь активно формуються в початкових класах (3-4) наступні: читання з розумінням; уміння висловлювати власну думку усно і письмово; творчість; вміння конструктивно керувати емоціями; розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами [5; 6].

Отже, ми вважаємо, що підручники нового покоління максимально наближені до оновлених завдань Стандарту початкової школи, Нової української школи. У підручнику Олександри Савченко завдання наведених видів чітко структуровані в кожній темі і там присутні завдання, які націлені на формування ключових компетентностей учнів. Перегляду потребує класифікація наскрізних умінь учнів (освітніх ліній), яка має здійснюватися за прозорими критеріями та

відображати реальні потреби суспільства. Актуальним наразі є питання адаптації до сучасних реалій змішаного навчання, особливо в початковій школі (індивідуалізація навчання, дефіцит живого спілкування та інше).

Література:

1. Трубачева С., Барановська О. Компетентнісно орієнтовані педагогічні технології в структурі шкільного підручника [Competence oriented pedagogical technologies in the structure of the school textbook] //Проблеми сучасного підручника: матеріали Міжнародної наук.- практ. конф. (м. Мінськ, 18–19 трав. 2018 р.). К.: Педагогічна думка, 2018. С. 81–85.
2. Державний стандарт початкової освіти затверджено постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
3. Почупайло О. В. Формування читацьких умінь в учнів I–IV класів. ... дис. канд. пед наук. – К., 1994. – 179 с.
4. Барановська О. В. Індивідуалізація навчання: здобутки, труднощі, перспективи // Innovative technologies in science and education. Abstracts of IX International Scientific and Practical Conference. Jerusalem, Israel 2021. Pp.159-164.
5. Пономарьова К., Гайова Л. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗССО (у 2-х частинах) :Частина 1 // К. І. Пономарьова, Л. А. Гайова. – Київ: УОВЦ Оріон, 2020. – 160 с.
6. Савченко О. Українська мова та читання: Підручник для 3 класу ЗССО (у 2-х частинах) :Частина 2 // О. Я. Савченко. – Київ: УОВЦ Оріон, 2020. – 160 с.